

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ)
КИЇВСЬКЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ПОЗАШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКА МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»

Відділення філософії та суспільствознавства
Секція: правознавство

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ

Роботу виконала:
Войтюк Дарія Володимирівна,
ліцеїст 2 курсу юридичного ліцею
імені Ярослава Кондратьєва
Національної академії внутрішніх справ
міста Києва

Науковий керівник:
Дубчак Леся Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правознавства
та галузевих юридичних дисциплін
факультету політології та права
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Медіація як альтернативний спосіб вирішення правових спорів

Войтюк Дарія Володимирівна,
Київське територіальне відділення Малої академії наук України,
Комунальний позашкільний навчальний заклад
«Київська Мала академія наук учнівської молоді»,
Юридичний ліцей імені Ярослава Кондратьєва Національної
академії внутрішніх справ міста Києва, ліцеїст 2 курсу.

Науковий керівник: Дубчак Леся Сергіївна, професор кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін факультету політології та права Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент.

Анотація

У роботі розглядається питання правової системи України, в якій альтернативні (позасудові) способи врегулювання спорів мають переважно формальний характер. Відсутність врегулювання даної проблеми на законодавчому підтверджує актуальність обраної теми.

Метою роботи є дослідження медіації як альтернативного способу врегулювання спорів та аналіз її нормативно-правового врегулювання на міжнародному й національному рівнях.

Завданнями роботи є дослідження змісту поняття «медіація» та порядку проведення медіаційного процесу; виділення основних міжнародних правових актів у сфері медіації; визначення перспективи запровадження на законодавчому рівні інституту медіації в Україні.

У роботі зроблено комплексний аналіз міжнародного, зарубіжного й національного законодавства у сфері медіації, висновки щодо запровадження інституту медіації, який функціонуватиме одночасно із системою правосуддя, та пропозиції з урахуванням кращих європейських і світових стандартів та наявного вітчизняного досвіду, до нового законопроекту про медіацію.

Ключові слова: Конституція України, право, закон, судовий процес, медіація, медіатор.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ (ПОЗАСУДОВИЙ) СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ.....	7
1.1. Медіація в системі альтернативних способів вирішення правових спорів..	7
1.2. Принципи та порядок проведення медіаційного процесу.....	9
1.3. Правовий статус медіатора в процесі впровадження медіації.....	12
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ.....	15
2.1. Міжнародно-правові акти у сфері медіації.....	15
2.2. Застосування процедури медіації при вирішенні правових спорів за кордоном.....	16
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МЕДІАЦІЇ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....	20
3.1. Сучасний стан впровадження медіації в Україні.....	20
3.2. Правові перспективи розвитку інституту медіації в Україні.....	22
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
ДОДАТКИ.....	35

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВРУ	–	Верховна Рада України
ЄС	–	Європейський Союз
КМУ	–	Кабінет Міністрів України
ОАЕ	–	Об'єднані Арабські Емірати
ООН	–	Організація Об'єднаних Націй
4in.	–	століття
США	–	Сполучені Штати Америки
ЮНСІТРАЛ	–	Комісія Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У правовій системі України альтернативні (позасудові) способи врегулювання спорів мають переважно формальний характер. При цьому традиційна схильність наших громадян до вирішення конфліктів виключно у судах призводить до перевантаження судової системи, затягування розгляду справ, значних витрат часу та коштів для усіх сторін спору.

Як наслідок, опитування показують, що судовій системі України в цілому не довіряє 72 % громадян. Приблизно такий самий відсоток громадян впевнений у корупційності суддів. Однак, для вирішення спору чи конфлікту населення все одно звертається до судових інстанцій. За даними судової статистики у 2018 році до місцевих та апеляційних судів надійшло 3,8 млн. справ і матеріалів.

Очевидно, що в нашій країні існує нагальна необхідність у проведенні реформування системи захисту прав, свобод та інтересів особи. Міжнародний досвід свідчить, що за таких обставин комплексне запровадження інституту медіації, який функціонуватиме одночасно із системою правосуддя, є єдино правильним рішенням.

З огляду на зазначене, обрана нами тема щодо впровадження в Україні медіації як альтернативного (позасудового) способу вирішення спорів є дійсно своєчасною та актуальною.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження даної роботи є медіація як альтернативний спосіб вирішення правових спорів.

Предмет дослідження. Предметом дослідження цієї роботи є сутність медіації та основних засад її застосування, а також досвід впровадження медіації в Україні та за кордоном.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження медіації як альтернативного способу врегулювання спорів та аналіз її нормативно-правового врегулювання на міжнародному й національному рівнях.

Завдання роботи. Досягнення поставленої мети потребує вирішення наступних завдань:

- дослідити зміст поняття «медіація»;
- розкрити сутність загальноприйнятих принципів медіації;
- висвітлити порядок проведення медіаційного процесу;
- з'ясувати правове становище медіатора;
- виділити основні міжнародно-правові акти у сфері медіації;
- розкрити особливості застосування процедури медіації при вирішенні правових спорів за кордоном;
- проаналізувати стан впровадження медіації в Україні;
- проаналізувати стан впровадження інституту медіації в Україні (на законодавчому рівні).

Методи дослідження. Методи дослідження обрано з врахуванням мети, завдань, об'єкта та предмета. У роботі були використані такі теоретичні методи, як: аналіз, класифікація, конкретизація, порівняння, синтез, узагальнення.

Наукова новизна дослідження. Новизна роботи полягає у комплексному аналізі міжнародного та національного законодавства у сфері медіації. Внаслідок цього наведено удосконалене визначення медіації, охарактеризовано основні принципи та етапи цієї процедури, визначено її переваги у порівнянні із судовим розглядом справи, а також виокремлено вагомий недолік медіації.

Практичне значення. Ця робота може бути використана при підготовці нового законопроекту, що врегулює застосування медіації в Україні.

РОЗДІЛ 1

МЕДІАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ АЛЬТЕРНАТИВНИХ (ПОЗАСУДОВИХ) СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

1.1. Медіація в системі альтернативних способів вирішення правових спорів

У європейській та світовій практиці вже більше 20 років одночасно із судовим вирішенням спорів застосовують також і позасудові або, як їх ще називають, альтернативні способи вирішення правових спорів. Такі юридичні механізми як мирова угода (примирення), арбітраж, третейський суд, консультації та переговори, залучення омбудсмана, медіація та інші, що передбачають процес досягнення домовленостей між сторонами без звернення до суду.

Громадяни інших країн, так само як і українці, стикаються із проблемою затяжних судових процесів, достатньо високими ставками судового збору, прогалинами у роботі системи примусового виконання рішень, високою вартістю послуг адвокатів та юристів. Однак, вони мають альтернативу – розроблені та впроваджені державою механізми, що покликані вирішити існуючий конфлікт швидше та економніше для усіх сторін.

Фактично такі способи є додатковими гарантіями громадян на реалізацію їх конституційного права на захист порушених прав, свобод й законних інтересів. Одним із них є і медіація. Нині її вважають однією із найбільш ефективних процедур вирішення конфліктів.

Статистика розвинених країн свідчить, що 80-85% усіх процедур медіації успішні, серед інших близько 5% учасників процедури приходять до повної або часткової згоди через деякий нетривалий час після процедури медіації [18].

Такі показники є достатньо високими, що змушують замислитися про необхідність впровадження медіації в Україні на законодавчому рівні та популяризацію такого способу вирішення спорів серед населення.

Поняття «Медіація» походить від латинського «mediare», що означає «бути посередником». Практика залучення посередника для вирішення конфліктів і спорів сягає ще давніх часів.

Історики зазначають про випадки участі посередників у врегулюванні спорів ще за часів торгівлі фінікійців у Вавилоні. Існувала практика використання посередників (*proxenetas*) у стародавній Греції. Починаючи з кодексу Юстиніана (530–533 рр. н.е.) в Римському праві визнавало посередництво (*internuncius, mediumconciliator, interlocutor, interpres, mediator*)» [12, с. 159].

Розвиток медіації у сучасному її вигляді припадає на другу половину ХХ ст. Активне впровадження цього способу вирішення конфліктів відбувалося спочатку у таких країнах як США та Великобританія, а пізніше стало розповсюджуватися і всією Європою.

За останні десятиліття використання цього методу вирішення конфліктів значно збільшилося. Частково це можна пояснити тим, що законодавством Організації Об'єднаних Націй (ООН) та Європейського Союзу (ЄС) було закріплено поняття «медіації» й врегульовано питання щодо її впровадження та застосування.

У Законі по праву міжнародної торгівлі про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру Комісії ООН, що прийнята до 24 червня 2002 р., визначено, що «Медіація – це процес, коли сторони залучають третю особу або осіб з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають із приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними». Мирний посередник не має права нав'язувати сторонам способи врегулювання спору [53].

Разом із тим, стаття 3 Директиви 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 року «Відносно деяких аспектів медіації в цивільних та комерційних спорах» визначає медіацію як структурований процес, коли дві або більше сторін спору на добровільній основі для досягнення рішення про врегулювання спору звертаються за допомогою до посередника. Цей процес може бути ініційований сторонами, запропонований (призначений) судом або законодавчо закріплений законом держави-члена [7].

У Концепції вдосконалення судівництва, що затверджена Указом Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006, визначено, що «... медіація – це діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу та його самостійного регулювання самими сторонами» [43].

Таким чином, суть медіації полягає в обговоренні конфлікту та пошуку компромісного рішення, яке влаштує усі сторони. При цьому медіатор (посередник)

виконує роль арбітра, який лише модерує переговори.

Так, Притика Ю. поняття «медіація», він ототожнює з посередництвом, зазначає, що це «... метод врегулювання конфлікту між сторонами на основі переговорів за участю нейтральної особи (посередника) з метою укладення обов'язкової для сторін угоди зі спірного питання». Третя сторона не має повноваження для ухвалення рішення [37, с. 250].

Подібної позиції дотримується і Ульянова Г., визначаючи медіацію як процес переговорів, коли до вирішення спірного питання залучається нейтральна сторона – медіатор (посередник) [57, с. 67].

Найбільш широким вважають визначення Спектора О.М., а саме: «Медіація – самостійний спосіб альтернативного вирішення спорів, який полягає у забезпеченні прийняття сторонами самостійного компромісного взаємоприйняттого рішення зі спору в процесі безпосереднього чи опосередкованого спілкування за сприяння обраної сторонами за взаємною згодою незалежної третьої особи» [51, с.125].

Отже проаналізувавши різні підходи до визначення медіації, пропоную розглядати її як позасудовий спосіб врегулювання правових спорів (конфліктів), у якому сторони на добровільних засадах проводять переговори за допомогою третьої незалежної сторони (медіатора), з метою досягнення згоди та укладення відповідної угоди, яка максимально враховує інтереси кожної зі сторін.

1.2. Принципи та порядок проведення медіаційного процесу

Як і в будь-якому з юридичних механізмів, що спрямовані на вирішення й врегулювання спорів (конфліктів), медіації властиві певні принципи. Очевидно, що лише задекларувавши та дотримуючись їх, можливо забезпечити єдиний підхід до впровадження та застосування медіації, підвищити довіру з боку потенційних сторін медіаційного процесу та суспільства в цілому.

Світова спільнота у рамкових міжнародних документах визначила затвердження базових принципів медіації як важливий крок у напрямку спрощення та поліпшення доступу до правосуддя, а також належного розвитку й функціонування альтернативних процедур розв'язання спорів.

У юридичній літературі принципами медіації називають «...вихідні і визначальні правові ідеї, положення та засади, які становлять процедурне та організаційне підґрунтя здійснення процедури медіації і спрямовані на ефективне, взаємоприйнятне, законне розв'язання конфлікту між учасниками спору» [36, с. 233].

Перелік таких принципів наведений у таких міжнародних нормативно-правових актах (Додаток А).

Проведення детального аналізу зазначених норм міжнародного законодавства, а також законодавства зарубіжних країн, де активно застосовується медіація, дозволяє запропонувати узагальнений перелік основних принципів медіації.

На думку Розмана Ю.В. ключовою відмінністю між розглядом справи у суді та за допомогою залучення медіатора у тому, що судовий розгляд справ завжди передбачає наявність переможця і того, хто програв, а медіація налаштована на пошук взаємовигідного та взаємоприйняттого розв'язання спору» [48, с. 247].

Саме тому, більшість науковців і практиків наголошують на гнучкості та неформальності медіації та позиціонують її як спрощену процедуру захисту своїх прав та інтересів. Крім того, під час медіаційного процесу сторонам не потрібно готувати доказову базу для засідань, дотримуватись процесуальних термінів та вимог тощо. Для пересічного громадянина це значно полегшує процедуру розгляду та вирішення конфлікту.

Достатньо детальний розгляд принципів медіаційного процесу надав нам можливість виділити переваги вирішення правового спору через медіацію разом із судовим розглядом справи (Додаток Б).

Щодо порядку проведення медіаційного процесу більшість науковців та законотворців сходяться у тому, що процедура медіації повинна бути чітко структурованою й закріпленою законодавством. Однак, існує більше десяти підходів до визначення стадій медіаційного процесу та їх змісту, які суттєво відрізняються. Зарубіжні науковці виділяють сім етапів медіації, першим з яких є бесіда [62, с. 260]. В інших публікаціях виокремлюється чотири фази: введення, позиції сторін, вирішення проблеми, домовленість [3, с. 68]. Серед вітчизняних учених дехто до етапів роботи медіатора відносить: адекватний виклад претензій сторін; влаштування переговорів між сторонами конфлікту; пошук причини спору;

розробка методів розв'язання спору; висвітлення зацікавленості сторін; підписання угоди про примирення [5].

Інші відносять до етапів процесу медіації ініціювання, підготовку до посередництва; вступ у процедуру медіації; обговорення проблеми, пошук та розробку варіантів вирішення спору; вирішення спору, укладення угоди та підбиття підсумків [17, с. 95].

Варто зазначити, що у багатьох посібниках з медіації наводяться такі види етапів (Додаток В).

Нам найбільше імпонує підхід, що враховує оптимальну і водночас повну структурованість медіаційного процесу. При цьому, аналіз низки дисертаційних досліджень, предметом дослідження яких є застосування медіації у правових спорах [4-21], дає нам змогу надати коротку характеристику кожного з етапів медіаційного процесу.

Отже, якщо національним законодавством не передбачена можливість розгляду таких клопотань та виконання рішення, то особа мусить звертатися до суду за захистом своїх прав у загальному порядку.

На нашу думку, необов'язковість виконання медіаційної угоди є недоліком цієї процедури вирішення спору. Адже витративши час, кошти, зусилля, досягнувши певних компромісів і домовленостей сторони розраховують на повне або ж часткове вирішення конфлікту. Відмова однієї зі сторін щодо дотримання таких домовленостей призводить до повторних витрат, тільки вже не на процедуру медіації, а на судову тяганину.

Однак, зауважимо, що у деяких державах медіаційна угода може мати статус цивільно-правового правочину (США, Великобританія), судового рішення (Швейцарія, США), арбітражного рішення (Швеція, Республіка Корея, Великобританія) [16, с. 16].

Таким чином, забезпечується обов'язковість медіаційної угоди, що дає підставу судовим органам вимагати її виконання при поданні позову від іншої сторони.

3.2. Правовий статус медіатора в процесі впровадження медіації

Дослідивши сутність поняття «медіація» та розглянувши принципи й етапи цієї процедури, можемо стверджувати, що медіатор не є суддею чи арбітром. Беручи участь у розгляді спору він не має права нав'язувати сторонам своє бачення ситуації чи пропонувати варіанти її вирішення. Головною метою діяльності медіатора вважається саме допомога сторонам у порозумінні, досягненні компромісу й прийнятті взаємовигідного рішення конфлікту.

У Директиві ЄС 2008/52 від 21 травня 2008 р. медіатор визначений як «...будь-яка третя особа, до якої звертаються сторони з метою проведення медіації ефективним, неупередженим і компетентним способом» [7]. Таке визначення є достатньо широким і напевно сформульовано таким чином для збереження національних особливостей медіації, які склалися у різних країнах.

Визначення правового статусу медіатора вимагає з'ясування вимог та застережень, що висуваються до медіатора, окреслення його функцій, прав та обов'язків, тощо. Вони загалом зводяться до таких критеріїв: досягнення певного віку та дієздатність; наявність відповідної освіти, за необхідності – обізнаність щодо предмету спору; здатність до неупередженої позиції; репутація особи; нейтральність стосовно позиції сторін та предмета спору.

Очевидно, що у різних державах такі вимоги різняться. Якщо говорити про досвід пострадянських країн, то у Республіці Білорусь медіатором може бути фізична особа із вищою юридичною або іншою вищою освітою, яка пройшла спеціальну підготовку в сфері медіації або має досвід роботи в якості примирителя відповідно до процесуального законодавства та отримала свідоцтво медіатора [25].

У Російській Федерації медіатор працює як на професійній, так і на непрофесійній основі. Професійним медіатором є особа, що досягла 25 років, має вищу професійну освіту, а також пройшла спеціальне навчання за програмою підготовки медіаторів. А також може бути особа, яка досягла 18 років, має повну цивільну дієздатність та відсутність судимостей. [28].

У Республіці Молдова висувають віковий ценз до осіб, що бажають займатися медіацією. Однак Законом «Про медіацію» передбачено, що медіатором може бути особа, яка має повну цивільну дієздатність та не має судимості. Професійний

медіатор повинен закінчити курси початкової підготовки медіаторів та бути атестований [26].

Підводячи підсумок, зазначимо, що у всіх країнах законодавець висуває різні вимоги до медіатора. При цьому, до професійного медіатора у більшості держав обов'язковими вимогами є: досягнення певного віку, наявність повної дієздатності, вищої освіти (часто юридичної), відсутність судимості, а також проходження спеціального професійного навчання.

Цікавим для нас виявилось і те, що в жодній країні до медіатора не висувають вимоги щодо наявності відповідного громадянства. Таким чином, робота медіатора є доступною для іноземців та у певному сенсі відповідає принципам мобільності.

Водночас, не можна забувати про застереження, що є не менш важливими за вимоги.

Так, наприклад, у Республіці Польщі чітко визначено, що медіатором не може бути суддя (окрім суддів у відставці на пенсії) [60].

У Республіці Казахстані законодавство, яким врегульовано впровадження медіації, визначено, що медіатором не може бути особа: уповноважена на виконання державних функцій та прирівняні до неї особи; визнана судом в установленому порядку недієздатною або обмежено дієздатною; відносно якої здійснюється кримінальне провадження; має не погашену або не зняту судимість [27].

Щодо функцій медіатора, то виступаючи центральною фігурою медіаційного процесу, він виконує організаційну, аналітичну та контролюючу функції.

У процесі медіації сторони набувають значні права і повноваження. Медіатор не має права ні судити, ні оцінювати, ні приймати та озвучувати будь-яке рішення. Медіатор збирає інформацію, вивчає та узагальнює її, керує переговорним процесом, створює сприятливу атмосферу, залагоджує точки напруги між сторонами, застосовує різноманітні способи, завдяки яким досягнення компромісу полегшується, а укладена сторонами медіації угода стає реальною для виконання [10, с. 136]. Саме це є істотною функціональною відмінністю між суддею, арбітром та медіатором, який не приймає жодних рішень з предмету спору. Загалом медіатора розглядають як незаангажовану, нейтральну особу, яка повинна викликати довіру сторони, знаходити психологічний контакт із ними, працювати не лише з фактами, а й з емоціями, налаштовуючи сторін на примирення.

Отже проаналізувавши «Європейський кодекс поведінки медіаторів», положення Директиви ЄС 2008/52/ ЄС від 21 травня 2008 року «Відносно деяких аспектів медіації у цивільних і комерційних справах», можемо виділити наступні права та обов'язки медіатора, які у своїй сукупності є частиною його правового статусу.

Встановлено, що права медіатора: самостійне визначення методики проведення медіації за умов дотримання законодавства; отримувати від сторін інформації щодо спору у необхідному обсязі; займатись медіацією на оплатній чи безоплатній основі; можливість на будь-якому етапі відмовитися від проведення процедури з особистих або етичних причин.

Обов'язки медіатора: дотримуватися національного законодавства та правил професійної етики; зберігати в таємниці інформацію щодо будь-якого медіаційного процесу; модерувати процедуру медіації тощо.

Отже нами здійснено аналіз поняття медіація та запропоновано її трактування. Встановлено недоліки процедури вирішення спору. Та наголошено на обов'язковості застосування медіаційної угоди.

Отже, можемо стверджувати, що задля успішного й ефективного застосування медіації в правовій системі держави не є обов'язковою довга історія становлення цієї інституції. Основним залишається чіткість, повнота та прогресивність законодавчого регулювання медіації, готовність до її застосування суспільства та бізнесу.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ

2.1. Міжнародно-правові акти у сфері медіації

Міжнародне законодавство, яким визначаються основоположні норми щодо застосування медіації, є базовим для впровадження цієї процедури у більшості країн світу.

Нами було встановлено, що методологічні й процедурні особливості проведення медіації, сфера її застосування, правовий статус сторін та медіатора закріплюються в низці спеціальних нормативно-правових актів, прийнятих міжнародними організаціями.

ООН, Рада Європи та ЄС ставлять одним із своїх завдань «...допомагати державам-членам у справедливому і швидкому відправленні правосуддя та у розробці альтернативних способів вирішення спорів». Саме тому ними розроблені та затверджені стандарти проведення медіаційного процесу.

Серед них «Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод» (1950), якою передбачена конфіденційна процедура досягнення дружнього врегулювання, фактично медіація. Вона полягає у тому, що суд може надати себе у розпорядження зацікавлених сторін для забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поваги до прав людини [13].

У 2002 році Європейською Комісією, яка є вищим органом виконавчої влади ЄС, було представлено «Зелену книгу про альтернативне вирішення спорів, які регулюються цивільним та господарським законодавством», яка повинна була стимулювати використання медіації та інших способів альтернативного вирішення спорів. Також одним важливим міжнародно-правовим документом у сфері медіації вважають Типовий Закон «Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру», прийнятий у 2002 році Комісією ООН по праву міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) [53]. Саме в ньому вперше було закріплено визначення терміну «медіація», яке було наведене нами у пункті 1.1. Розділу 1.

Вагома роль Рада Європи у запровадженні й удосконаленні альтернативних способів вирішення спорів, зокрема медіації, підтверджується великою кількістю рекомендацій, ухвалених цією міжнародною організацією за останні десятиліття.

Отже, завдяки наявності такої міжнародної нормативної бази та рекомендацій, що постійно оновлюються, значно спрощується розширення практики застосування медіації в європейських країнах.

2.2. Застосування процедури медіації при вирішенні правових спорів за кордоном

Вивчення зарубіжного досвіду застосування медіації є важливим з огляду на найближчу перспективу законодавчого закріплення цієї процедури в Україні.

У рамках цієї наукової роботи вважаємо за доцільне навести короткий огляд процедурних особливостей медіації у країнах, де медіація активно застосовується протягом тривалого періоду, та у тих, що нещодавно її впровадили.

У США рух за альтернативне вирішення спорів пов'язують із Паундською конференцією 1976 року, під час якої професором Ф. Сандером було представлено ідею «будинку правосуддя з багатьма дверима», однією з яких є медіація. 1990 р. вважається початком активного впровадження альтернативних процедур у судовій системі США, адже саме тоді було прийнято Акт про реформу цивільного судочинства (Civil Justice Reform Act).

Для регламентації відносин у процесі медіації в 2001 р. набув чинності Єдиний закон (Uniform Mediation Act), який об'єднав 2 500 різних законів, що регулювали процедури медіації у різних штатах [34, с. 246]. Нині у деяких штатах США при вирішенні спорів за цивільними позовами обов'язково використовують послуги арбітра або медіатора.

Серед країн, які достатньо давно запровадили медіацію і відчували її ефективність, особливої уваги заслуговує Великобританія. Тут сторонам, якими не застосовується медіація як позасудова процедура, не відшкодовується судовий збір та інші витрати, навіть у випадку виграшу справи. Також передбачено державне фінансування для служби державних медіаторів, з метою активізації медіаційної діяльності та розвантаження судової системи й виконавчої служби.

Фундаментальний підхід британців виявився в тому, що спочатку були засновані профільні організації медіаторів. Потім за державні кошти було проведено низку наукових досліджень, спрямованих на вивчення досвіду застосування медіації в інших країнах, а також соціологічних опитувань громадськості та бізнесу щодо медіації. При цьому, судами паралельно проводилося експериментальне застосування медіації, після чого вона була законодавчо закріплена.

Цікавими є дані, оприлюднені при формуванні рейтингу країн за 2018 р. на Всесвітньому економічному форумі [63]. Одним із критеріїв цього рейтингу є ефективність юридичних та судових систем вирішення спорів і його лідери виглядають наступним чином (Додаток Г).

Як бачимо, Сінгапур є лідером у галузі вирішення спорів із найвищим коефіцієнтом, хоча Закон про медіацію «The Mediation Bill» там було прийнято лише у 2017 році. Проте його вважають одним із найкращих.

Подібна тенденція із Гонконгом, де Ордонанс із медіації (Mediation Ordinance) набув чинності лише у 2013 році, і лише за рік до цього було створено Гонконгську асоціацію з медіації.

Серед держав-сусідів, враховуючи спільність правових традицій, розглянемо досвід Республіки Польщі, Республіки Казахстан та Російської Федерації. Медіація у цих країнах застосовується у багатьох сферах суспільних відносин, але найбільш поширеним є проведення медіаційної процедури при вирішенні цивільних, господарських, трудових та сімейних спорів.

Як відзначає у своєму дослідженні Розман Ю.В., становлення медіації в Республіці Польщі розпочалося з використання медіації при розгляді кримінальних справ та закріплювалось у Кримінальному кодексі Республіки Польща 1997 року. Нині ж медіація є достатньо важливою складовою правової системи Республіки Польщі [49, с. 252].

Польський Центр Медіації, який був офіційно створений у 2000 р., хоча історія цього товариства розпочалася з 1992 р., виконує важливу роль стосовно координації діяльності щодо проведення медіації, підготовки необхідних спеціалістів. На сьогодні він має понад 50 осередків та філій по всій країні та займається посередництвом у всіх сферах суспільного життя (у тому числі сімейного, освітнього, цивільного, господарського, трудового, соціального,

кримінального права, справ щодо неповнолітніх правопорушників, колективних спорів за згодою судів, прокуратури, поліції, приватних осіб, компаній та інших установ) та нараховує понад 1000 членів [33, с. 28]. Суд може передати справу на медіацію за запитом однієї зі сторін або на свій розсуд до завершення першого судового засідання у справі.

У Російській Федерації у 2010 році був прийнятий Закон «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедура медіації)» [58].

Передісторією було практичне напрацювання фахівцями-медіаторами досвіду у сфері позасудового врегулювання конфліктів на базі Науково-методичного центру медіації та права [59, с. 240].

Згаданий Федеральний закон визначає медіацію, як «...спосіб врегулювання спорів за сприяння медіатора на основі добровільної згоди сторін в цілях досягнення ними взаємоприйняттого рішення». Ним закріплено загальноприйняті принципи медіації, процедуру, вимоги до сторін процесу. Законом передбачено, що медіація не є обов'язковою, а суд може лише її рекомендувати. До моменту винесення судом рішення медіація може застосовуватися на будь-якому етапі судового розгляду або ж за рішенням сторін і у позасудовому порядку. Також законом не передбачено обов'язковості рішення, прийнятого за результатами медіації, та примусового виконання медіаційної угоди, що, як ми вже зазначали раніше, у такому варіанті є недоліком медіаційної процедури.

Медіація досить розвинута і в Республіці Казахстан інститут медіації був законодавчо закріплений окремим законом у 2011 р., який врегульовує суспільні відносини у сфері медіації, визначає її принципи та процедуру проведення, а також статус медіатора [13].

Провівши таке дослідження, можемо стверджувати, що важливу роль у процесі формування, розвитку та поширення медіації у різних країнах світу відігравали спеціалізовані організації, які займалися позасудовим врегулюванням спорів. Навіть тоді, коли ґрунтовної національної законодавчої бази не було, такі громадські об'єднання здійснювали свою діяльність, спираючись на міжнародні норми та досвід.

Проте, визначальним кроком для кожної країни все ж таки є прийняття окремого законодавчого акту про медіацію. У пострадянських державах такі закони

прийняті у різні роки всюди, окрім Республіки Вірменії, Грузії, Республіки Таджикистану, Республіки Туркменістану та України.

Також важливою є популяризація медіації серед суспільства та встановлення певних преференцій з боку держави для тих сторін, які вдаються до медіації.

Отже, нами було зроблено аналіз міжнародних правових актів і рекомендацій із застосування медіації в європейських країнах, створено рейтинг впровадження на законодавчому рівні та її врегулювання. Порівняльний аналіз законодавства з медіації пострадянських країн сприяв визначенню ефективних принципів медіації, сфері її застосування, прав та обов'язків сторін, правовому статусу медіатора, вимог до нього, порядку укладення та обов'язковості медіаційної угоди тощо, які можна використати при формуванні законопроекту в Україні.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МЕДІАЦІЇ У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

3.1. Сучасний стан впровадження медіації в Україні

Про бажання нашої держави сформувати та розвивати в Україні такий прогресивний та ефективний інститут врегулювання правових спорів як медіація свідчить виданий Президентом України у 2006 році Указ «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів». Ним передбачалась негайна необхідність спрощення процедур доступу громадян до правосуддя.

Пізніше, у 2015 році Указом Президента України № 276/2015 було схвалено «Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» [46].

Одним із основних завдань цієї стратегії було визначено проведення судової реформи, у рамках якої заплановано підвищити ефективність правосуддя шляхом розширення способів альтернативного врегулювання спорів, впровадження інституту медіації та посередництва. До сьогодні, інституту медіації як альтернативному (позасудовому) способу вирішення правових спорів не було присвячено окремого законодавчого акту, який би відображав принципи, стандарти, особливості та порядок застосування цієї процедури в Україні.

Зауважимо, що поняття «медіація» згадується у різних контекстах у низці нормативно-правових актів, де розкрито поняття медіації, принципи та умови її проведення, чітко визначені суб'єкти, поняття договору про надання послуг з медіації, медіаційної угоди тощо. Медіація розглядається виключно як соціальна послуга, відповідно сферою її застосування є надання соціальної допомоги особам.

До сучасної України медіація прийшла в середині 90-х років, вже як напрацьована технологія. З 1997 року (в Одесі) медіаційні центри почали працювати [22, с. 234].

Очевидно, що медіація активно застосовується в Україні для позасудового

вирішення різних спорів, зокрема і як соціальна послуга для окремих категорій населення.

Згідно з даними Міністерства юстиції України за останні 10 років в Україні активно проводилися експерименти в судах. У 2011-2014 рр. у рамках програми Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи» у чотирьох пілотних судах країни (Білоцерківський міський суд Київської області, Вінницький окружний адміністративний суд, Апеляційний адміністративний суд Донецької області і Івано-Франківський міський суд) було проведено експеримент [32], коли судді, оцінивши, що справа є «медіабельною», пропонували сторонам скористатись послугами медіатора поза судовим розглядом. У свою чергу, громадські організації медіаторів, що долучились до проекту, надавали сторонам послуги з медіації безкоштовно [2, с. 160].

Подібну ініціативу було реалізовано й у 2014-2016 рр. громадською організацією «Центр правової допомоги» за підтримки програми USAID «Нове правосуддя» та у співпраці із вісьма місцевими судами Волинської області й Апеляційним судом Волинської області [19]. Кількість осіб, які за цей період були залучені до участі у медіації, становить 142 особи (Додаток Д).

Організаторами було підраховано, що кількість справ, з яких було проведено попередні зустрічі становила 108. З них справ, з яких було проведено медіацію та підписано медіаційні угоди – 38.

Бачимо, що кількість осіб, що успішно пройшли медіацію, втричі менша за тих, хто погодився спробувати вирішити спір таким чином.

Більшість відмов було отримано на другому етапі медіації – вступу до медіації. Велика частка людей відмовлялась вдатись до цієї процедури дізнавшись, що їм самим потрібно буде знайти рішення спору, яке до того ж буде добровільним до виконання, побоювалась, вказуючи на неврегульованість цієї процедури законодавством.

Таким чином, реалізація пілотного проекту показала, що медіація є достатньо ефективною при вирішенні конфліктів, однак громадяни не готові користуватись таким способом вирішення спору, внаслідок її недостатньої урегульованості та обізнаності населення у перевагах медіації.

На жаль, на сьогодні цей проект є останнім, що був реалізований як достатньо

масштабний експеримент із впровадження медіації. За період з 1997 року загалом було реалізовано близько 6 проєктів, спрямованих на апробацію медіації як альтернативу судовому розгляду. Нині подібних ініціатив не проводиться, хоча потреба в них дедалі більше зростає.

Крім того, жодної офіційної статистики щодо кількості позитивно вирішених спорів в Україні за допомогою медіації немає. Однак, на наше переконання, така ситуація повинна бути виправлена. Необхідно законодавчо визначити орган, що відповідатиме за збір та обробку статистичних даних у сфері застосування медіації.

3.2. Правові перспективи розвитку інституту медіації в Україні

Потреба належного запровадження інституту медіації у системі права України ґрунтується перш за все на загальній позиції нашої держави щодо необхідності гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС, що було фактично закріплено Угодою про асоціацію між Україною та ЄС [55].

Крім того, нагальним завданням для України є покращення роботи судових органів й спрощення доступу громадян до реалізації ними права на захист своїх прав, свобод та інтересів. У цьому напрямку ми дійсно маємо над чим працювати. Про це свідчить аналіз та порівняння судової статистики за різні роки [1], проведені нами у рамках цього дослідження.

Кількість справ, які надходять на розгляд суду, за останні роки зростає. При цьому, відсоток справ, які суди встигають розглянути і винести по них рішення, щороку стає меншим.

Така тенденція свідчить про те, що громадяни все частіше звертаються до суду за вирішенням конфлікту, однак судді розглядають у строки все менший відсоток справ. Саме це, на нашу думку, призводить до невдоволення громадян судовою владою, яке досягло 72 % за останнім опитуванням, проведеним Українським центром економічних та політичних досліджень О. Разумкова [30].

До Верховної Ради України протягом 2015-2019 рр. було подано п'ять законопроектів про медіацію. Кожен з них розроблявся групою авторів, однак з тих чи інших причин усі вони були або відкликані авторами на доопрацювання або ж відхилені та зняті з розгляду.

Нині уся правова спільнота, серед яких судді, адвокати, медіатори, юристи, громадські активісти чекають на таку ініціативу у новому Парламенті, особливо, зважаючи на подію, яка відбулась 07 серпня 2019 року у Сінгапурі. Під час Конференції високого рівня з питань медіації Україною разом із ще 46 країнами було підписано прогресивний міжнародний договір – Конвенцію ООН «Про міжнародні угоди за результатами медіації» («Сінгапурська конвенція») [61]. Станом на 30 вересня 2019 року до неї вже долучилась 51 держава.

Суть Конвенції полягає у тому, що міжнародні комерційні спори віднині можуть вирішуватись за допомогою медіації, а країни-підписанти зобов'язані приводити у виконання угоди, укладені внаслідок таких медіацій. Для того, щоб ця конвенція почала працювати в нашій державі, її потрібно не тільки ратифікувати, а й імплементувати основоположні норми цього документу до чинного законодавства та нового закону про медіацію.

Разом із тим, у вересні цього року з'явилась інформація про те, що Міністерством юстиції України за підтримки Програми USAID «Нове правосуддя» була створена та функціонує робоча група з розробки проекту Закону про медіацію. До цієї групи увійшли представники профільного міністерства, Торгово-промислової палати України, Асоціації правників України, Національної асоціації медіаторів України та наукової спільноти. Ними вже напрацьовано низку норм щодо функціонування медіації в Україні [54].

Ми підтримуємо таку ініціативу та вважаємо, що новий законопроект має бути розроблений на основі кращих європейських і світових стандартів та наявного вітчизняного досвіду. Необхідним є безпосереднє залучення до обговорення усіх громадських організацій, що працюють у цьому секторі, суддів, які брали участь у експериментальних (пілотних) програмах, міжнародних експертів. У законопроекті потрібно визначити основні терміни («медіація», «медіатор», «сторони медіації», «медіаційна угода» тощо), правовий статус усіх сторін медіації, її принципи й етапи, сферу застосування, порядок підготовки кадрів для медіації, умови оплати медіаційних послуг, створення реєстру медіаторів та інші.

Важливим аспектом є також встановлення законодавством обов'язковості чи добровільності виконання угоди, укладеної як результат проведеної медіації. На наше переконання, медіація набуде більшого поширення і популярності серед

населення, якщо медіаційної угоди будуть обов'язковими до виконання сторонами або принаймні такими, що у разі невиконання й подальшого судового розгляду будуть взяті до уваги судом.

Отже, нами було розглянуто судову статистику Українського центру економічних та політичних досліджень О. Разумкова, зроблено аналіз та порівняння за різні роки. Ознайомилися з роботою громадських організацій та пілотних проектів з медіації в Україні. Встановлено сучасний рівень впровадження медіації в державі. Нами було розроблено пропозиції з даного питання. Сподіваємося, що вже найближчим часом законопроект про медіацію буде представлений Верховній Раді України та прийнятий нею, що зробить медіацію насправді дієвим способом вирішення спорів поза судом.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши різні підходи до визначення медіації, ми пропонуємо розглядати її як позасудовий спосіб врегулювання правових спорів (конфліктів), у якому сторони на добровільних засадах проводять переговори за допомогою третьої незалежної сторони (медіатора), з метою досягнення згоди та укладення відповідної угоди, яка максимально враховує інтереси кожної зі сторін.

Проведення детального аналізу норм міжнародного законодавства, а також законодавства зарубіжних країн, де активно застосовується медіація, дозволяє нам навести узагальнений перелік основних принципів медіації, а саме: добровільність, рівність сторін, конфіденційність, неупередженість, компетентність медіатора, незалежність і нейтралітет медіатора, справедливість процесу медіації.

Серед різних підходів до визначення структури медіаційного процесу нам найбільш імпонує виокремлення серед етапів медіації наступних: ініціювання, вступ у процедуру медіації, обговорення спірних питань, пошук рішення, складання угоди, затвердження і підписання угоди, виконання медіаційної угоди.

Медіатор є третьою особою, до якої звертаються всі сторони з метою проведення медіації компетентним, неупередженим і ефективним способом незалежно від професії, а також незалежно від того, як вказана третя особа, що призначається для проведення процедури. Медіатор виконує організаційну, аналітичну та контролюючу функції та має низку прав і обов'язків, що визначаються національним законодавством кожної із країн.

Нами було встановлено, що методологічні й процедурні особливості проведення медіації, сфера її застосування, правовий статус сторін та медіатора зокрема закріплюються в низці спеціальних нормативно-правових актів, прийнятих міжнародними організаціями щодо деяких аспектів посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах, а також низка рекомендацій Ради Європи у цій сфері.

Розглядаючи процедурні особливості медіації у країнах, де ця процедура активно застосовується протягом тривалого періоду, та у тих, що нещодавно її впровадили, нами було встановлено, що задля успішного й ефективного

застосування медіації в правовій системі держави не обов'язковим є довга історія становлення цього інституту. Основним залишається чіткість, повнота та прогресивність законодавчого регулювання медіації, готовність суспільства та бізнесу до її застосування. Важливу роль у процесі формування, розвитку та поширення медіації у різних країнах світу відігравали спеціалізовані організації медіаторів, які займалися позасудовим врегулюванням спорів, навіть коли не було ґрунтовної законодавчої бази опираючись на міжнародні норми та досвід.

Проаналізувавши нормативно-правові акти національного законодавства, що торкаються питань медіації, можемо підсумувати, що в Україні відсутній спеціальний законодавчий акт, який би врегулював основні засади у сфері медіації. Проте в нашій державі більше 10 років функціонує позитивна практика застосування медіаційної процедури при вирішенні правових спорів, до якої сторін спонукають самі судді або ж громадські організації у рамках тих чи інших міжнародних проектів.

Нині Міністерством юстиції України за підтримки Програми USAID «Нове правосуддя» була створена та функціонує робоча група з розробки проекту Закону про медіацію. Вважаємо, що новий законопроект про медіацію повинен бути розроблений на основі кращих європейських і світових стандартів та наявного вітчизняного досвіду. Необхідним є безпосереднє залучення до обговорення усіх громадських організацій, що працюють у цьому секторі, суддів, які брали участь у експериментальних (пілотних) програмах, міжнародних експертів.

Зважаючи на вищезазначене, нами було розроблено декілька пропозицій, що можуть бути використані при підготовці нового законопроекту, який комплексно врегулює застосування медіації в Україні.

З урахуванням кращих європейських і світових стандартів та наявного вітчизняного досвіду у новому законопроекті про медіацію визначити:

1. Медіацію як позасудовий спосіб врегулювання правових спорів

(конфліктів), у якому сторони на добровільних засадах проводять переговори за допомогою третьої незалежної сторони (медіатора), з метою досягнення згоди та укладення відповідної угоди, яка максимально враховує інтереси кожної зі сторін.

2. Основні принципи медіації: добровільність, рівність сторін, конфіденційність, неупередженість, компетентність медіатора, незалежність та

нейтралітет медіатора, справедливість процесу медіації.

3. Етапи медіації: ініціювання, вступ у процедуру медіації, обговорення спірних питань, пошук рішення, складання угоди, затвердження і підписання угоди, виконання медіаційної угоди.

4. Державний орган влади, що відповідатиме за збір та обробку статистичної інформації у сфері застосування медіації. Такі дані необхідно буде подавати як органам судової влади, так і організаціям (особам), що надають медіаційні послуги.

5. Обов'язковість виконання угоди, укладеної сторонами як результат проведеної медіації, або ж визначення її, як такої, що у разі невиконання й подальшого судового розгляду буде взята судом до уваги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичні огляди щодо стану здійснення правосуддя // Судова влада України : офіційний веб-портал. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 25.09.2019).
2. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення судових спорів. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1 (5). С. 158–172.
3. Бесемер Х. Медиация. Посредничество в конфликтах / пер. с нем. Н. В. Маловой. Калуга : Духовное познание, 2004. 176 с.
4. Боженко Н. В. Адміністративно-правове забезпечення медіації як способу вирішення адміністративних спорів : дис. ... канд. Юрид. Наук : спец. 12.00.07. / Боженко Наталія Василівна; Запоріж. Нац. Ун-т. Запоріжжя, 2018. 214 арк.
5. Гола Л. В. Медіація як метод досудового врегулювання господарських спорів Архів наукових публікацій. URL: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Pravo/63120.doc/ (дата звернення: 25.09.2019).
6. Головна сторінка розділу «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.09.2019).
7. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах: прийнята 21.05.2008 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95?lang=uk/ (дата звернення: 25.09.2019).
8. Европейский кодекс поведения медиаторов // Медиация Европа – Азия: официальный веб-портал. URL: <https://mediation-eurasia.pro/mezhdunarodnyye-dokumenty/evropejskij-kodeks-povedenija-dlja-mediatorov/> (дата звернення: 25.09.2019).
9. Законодательство стран СНГ : база даних. URL: <http://base.spininform.ru> (дата звернення: 25.09.2019).

10. Землянська В. В. Вивчення досвіду Польщі усфері медіації. *Право України*. 2004. № 3. С. 135-137.
11. Інститут миру і порозуміння. URL: <http://ipcg.org.ua> (дата звернення: 25.09.2019).
12. Катаєва Е. В. Національні особливості медіації в Україні. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 3. С. 156-161.
13. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята 04.11.1950 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/995_004/ (дата звернення: 25.09.2019).
14. Ліга медіаторів України. URL: <http://limu.org.ua> (дата звернення: 25.09.2019).
15. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. Юрид. Наук : спец. 12 00.01. / Любченко Ярослав Павлович ; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2018. 249 арк.
16. Мазаракі Н. А. Виконання угоди, укладеної за результатами медіації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. №1. С. 15-18.
17. Мазаракі Н. Медіація в Україні: проблемитеорії та практики. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 92–100.
18. Медіація – искусство разрешать конфликты : офіційний веб-портал Міжнародного інституту медіації. URL: <http://www.institute-mediation.com/mediacia/> (дата звернення: 25.09.2019).
19. Медіація в судах: міф чи реальність? : посібник. URL: <http://legalspace.org/ua/biblioteka/item/7832-posibnyk-mediatsiia-v-sudakh-mif-chy-realnist/> (дата звернення: 25.09.2019).
20. Медіація. URL: <https://mediation-eurasia.pro> (дата звернення: 25.09.2019).
21. Мережа правового розвитку. URL: <https://ldn.org.ua> (дата звернення: 25.09.2019).
22. Мішина Ж. В. Медіація як альтернативна форма вирішення спорів. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 234-238.

23. Національна асоціація медіаорів України. URL: <http://namu.com.ua> (дата звернення: 25.09.2019).
24. Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. URL: <http://pravo.by> (дата звернення: 25.09.2019).
25. О медиации. Закон Республики Беларусь принят 12.07.2013 года. URL: <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=H11300058&p1=1/> (дата звернення: 25.09.2019).
26. О медиации. Закон Республики Молдова принят 14.06.2007 года. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=22397/ (дата звернення: 25.09.2019).
27. О медиации. Закон Республики Казахстан принят 28.01.2011 года. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30927376#pos=250;34/ (дата звернення: 25.09.2019).
28. Об утверждении программы подготовки медиаторов. Приказ МОН РФ вынесен 14.02.2011 года. URL: <https://mediationeurasia.pro/zakonodatelstvo/prikazministerstva-obrazovaniya-i-nauki-rf-187-ob-utverzhenii-programmy-podgotovki-mediatorov/> (дата звернення: 25.09.2019).
29. Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при Вирішенні цивільно-правових спорів : 30ing. ... 30inga. Юрид. Наук : спец. 12.00.03. / Огречук Ганна Олександрівна ; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2016. 213 арк.
30. Оцінка громадянина 30ingароге30ї в країні та діяльності влади : офіційний Веб портал Українського центру економічних та політичних досліджень 30in. О. Разумкова. URL: <http://razumkov.Org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady/> (дата звернення: 25.09.2019).
31. Официальный интернет-портал правовой информации. URL: <http://pravo.gov.ru> (дата звернення: 25.09.2019).
32. План дій Ради Європи для України 2011 – 2014 роки затверджений 23.06.2011 року // База даних «Законодавство України» /Верховна Рада

- України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_b25/ (дата звернення: 25.09.2019).
- 33.Подковенко Т. О. Інститут медіації :зарубіжний досвід та Українські перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 26-31.
- 34.Полатай В. Ю. Вирішення спорів у мережі інтернет. Альтернативний спосіб. *Актуальні проблемисучасного міжнародного права* : зб. Наук. Ст. за матеріалами І Харк. Міжнар.-прав. Читань, присвяч. Пам'яті проф. М. В. Яновськогоі В. С. Семенова. Харків, 2015. С. 241–247.
- 35.Правовий простір : безоплатна допомога в Україні. URL: <http://legalspace.org> (дата звернення: 25.09.2019).
- 36.Притика Ю. Д. Посередництво як нова форма вирішення приватноправових спорів. *Вісник господарського судочинства*. 2005. № 1. С. 231–237.
- 37.Притика Ю. Д. Проблемизахисту цивільних прав та інтересів у третейському суді : монографія. Київ: ВидавничийДім «Ін Юре», 2006. 636 с.
- 38.Про безоплатну правову допомогу. Закон України прийнятий 02.06.2011 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/> (дата звернення: 25.09.2019).
- 39.Програма «Новее правосуддя». *USAID від американського народу*. URL: <https://newjustice.org.ua> (дата звернення: 25.09.2019).
- 40.Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації). Наказ Міністерства соціально політики України винесений 17.08.2016 року // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1243-16/> (дата звернення: 25.09.2019).
- 41.Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати. Наказ Міністерства соціальної політики України : винесений 03.09.2012 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1614-12/> (дата звернення: 25.09.2019).

42. Про затвердження Положення про надання безоплатної первинної правової допомоги в Адміністрації Державної. Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України 320 винесений 04.05.2016 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0753-16/> (дата звернення: 25.09.2019).
43. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів»: Указ Президента України винесений 10.05.2006 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006> (дата звернення: 25.09.2019).
44. Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні. Указ Президента України винесений 24.05.2011 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/597/2011> (дата звернення: 25.09.2019).
45. Про соціальні послуги. Закон України : прийнятий 17.01.2019 р. // база даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2671-19> (дата звернення: 25.09.2019).
46. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. Указ Президента України схвалено винесений 20.05.2015 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015?lang=uk/> (дата звернення: 25.09.2019).
47. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Розпорядження КМУ прийняте 17.01.2018 р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/67-2018-p/> (дата звернення: 25.09.2019).
48. Розман Ю. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 245-256.

49. Розман Ю. В. Особливості правового регулювання медіації за законодавством зарубіжних країн. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право*. 2013. № 21 ч. 2. С. 251-255.
50. Разумков – центр. URL: <http://razumkov.org.ua> (дата звернення: 25.09.2019).
51. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно правових спорів : дис. ... канд. Юрид. Наук : спец. 12.00.03. / Спектор Ольга Михайлівна ; Київ. Нац. Ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2012. 244 арк.
52. Судова влада України. URL: <https://court.gov.ua> (дата звернення: 25.09.2019).
53. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру: прийнятий 24.06.2002 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/995_117/ (дата звернення: 25.09.2019).
54. Триває робота над проектом закону про медіацію *Програма «Нове правосуддя» USAID* : офіційний веб-портал. URL: <https://newjustice.org.ua/uk/novini/trivaye-robota-nad-proyektom-zakonu-pro-mediatsiyu/> (дата звернення: 25.09.2019).
55. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : підписана 21.03.2014 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 25.09.2019).
56. Український центр медіації. URL: <https://ukrmediation.com.ua> (дата звернення: 25.09.2019).
57. Ульянова Г. О. Актуальні питання за провадження медіації у сфері права інтелектуальної власності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2010. № 3. С. 66–68.
58. Федеральный Закон РФ Об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации) : принят 07.07.2010 года. URL:

- <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102140445/> (дата звернення: 25.09.2019).
59. Шамлікашвілі Ц. А. Впровадження медіації у Росії. *Право України*. 2011. № 11–12. С. 236–245.
60. Kodeks postępowania cywilnego. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Brzmienie od 28 kwietnia 2013. URL: http://prawo.lego.pl/prawo/kodeks-postepowania-cywilnego-z-dnia-17-listopada-1964-r/czesc-pierwsza_ksiega-pierwsza_proces/?on=28.04.2013/ (дата звернення: 25.09.2019).
61. Singapore Convention signed. URL: <https://www.imimediation.org/2019/08/07/34singapore-convention-signed/> (дата звернення: 25.09.2019).
62. Taylor A., Taylor J. Folberg. San Francisco :Jossey-Bass, 1984. 392 p.
63. The Global Competitiveness Report 2018. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2018/> (дата звернення: 25.09.2019).
64. International Mediation Institute. URL: <https://www.imimediation.org>
65. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org>

ДОДАТКИ

Додаток А

Міжнародні нормативно-правові акти, в яких наведені принципи медіації:

- Типовий закон «Про міжнародну комерційну узгоджувальну процедуру», що прийнятий Комісією ООН по праву міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) у 2002 році;
- Директива ЄС 2008/52/ ЄС від 21 травня 2008 року «Відносно деяких аспектів медіації у цивільних і комерційних справах»[7];
- «Європейський кодекс поведінки медіаторів» (European Code Of Conduct For Mediators) [8], прийнятий 02.06.2004 року у Брюсселі ініціативною групою фахових медіаторів з-понад 30 країн за підтримки Європейської комісії.

Упорядковано автором за [7,8].

Переваги медіації у порівнянні із судовим процесом

Критерій	Судовий процес	Медіація
Суб'єкт вирішення спору	Органи судової влади (суддя або колегія суддів)	Медіатор, який обирається сторонами
Участь у процесі	Обов'язкова	Добровільна
Предмет розгляду	Вирішення спорів, визначених юрисдикцією (підсудністю) судів	Будь-який спір переданий сторонами на розгляд
Публічність	Процес є публічним	Процес є конфіденційним
Гнучкість	Правила процесу передбачені законодавством	Сторони мають право визначати перелік запитань до обговорення, варіанти врегулювання спору між ними
Швидкість	Строки певних процесуальних дій чітко визначені законодавством	Сторони самостійно погоджують строки проведення процесу, що дає змогу швидше вирішити спір
Остаточність рішення	Рішення ухвалюється від імені держави	Зміст угоди за результатами медіації формулюється сторонами спільно та погоджується шляхом її підписання

Складено автором самостійно за результатами власних досліджень

Основні етапи медіації

- ініціювання,
- вступ у процедуру медіації,
- обговорення спірних питань,
- пошук рішення,
- складання угоди,
- затвердження та підписання угоди,
- виконання медіаційної угоди.

Упорядковано автором за [17]

Рейтинг європейських країн

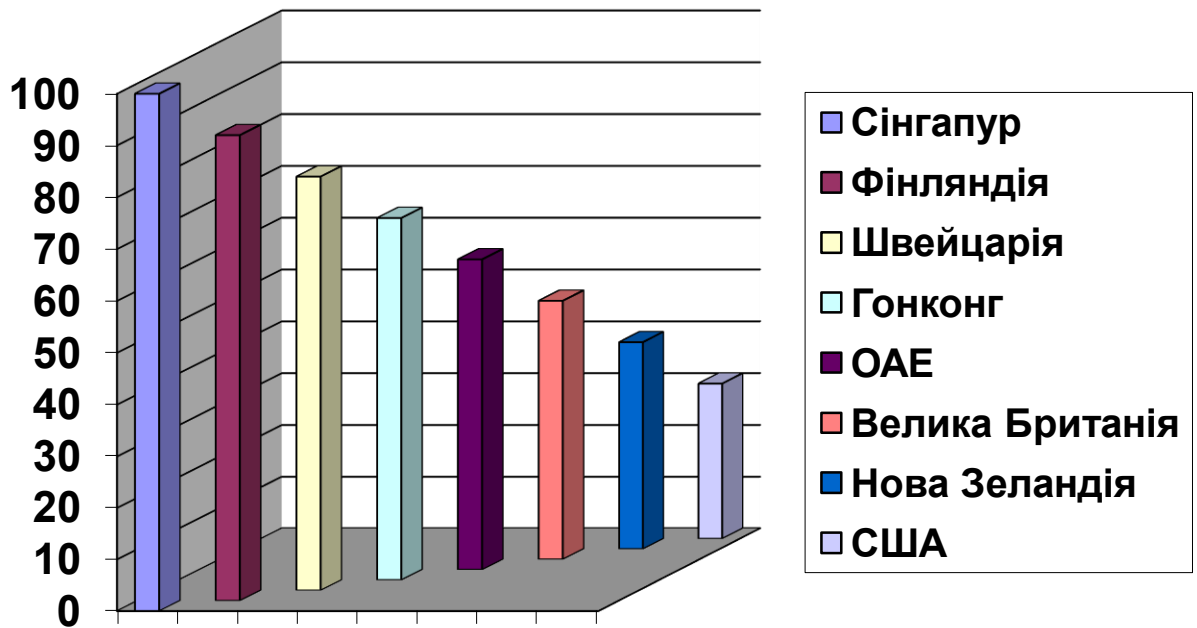

Рис. Г.1. Рейтинг ефективності юридичних та судових систем вирішення спорів.

Побудовано автором за [17]

Рис. Д.1 До участі у медіації було залучено 142 особи

Побудовано автором за результатами власних досліджень.